

นิพนธ์ต้นฉบับ

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรท้องถิ่น  
ในการจัดการป่าชุมชนบ้านโนนหินผึ้ง จังหวัดปราจีนบุรี

**Factors Affecting Participation of Local People in the Management of  
Ban Noon Hin Pheung Community Forest, Prachinburi Province**

สิริลักษณา สมเพชร

Siriluksana Sompeth

สันติ สุขสอาด

Santi Suksard

คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จตุจักร กรุงเทพฯ 10900

Faculty of Forestry, Kasetsart University, Chatuchak, Bangkok 10900, Thailand

E-mail: luksana61@hotmail.com

รับต้นฉบับ 19 มีนาคม 2555

รับลงพิมพ์ 18 เมษายน 2555

**ABSTRACT**

The objectives of the study were to determine the socio-economic conditions, general information, participation level and factors affecting participation in the management of Ban Noon Hin Pheung community forest. Data were collected using designed questionnaires and 189 respondents were interviewed. The data were analyzed in terms of the statistical values of percentage, minimum, maximum, mean, standard deviation and testing the setting hypothesis by employing a *t*-test and *F*-test with the level of significance set at 0.05.

The results indicated that 50.8% of the respondents were female with an average age of 55.1 years. The main educational level of respondents was at primary school (68.3%) and the average number of household members was 3.6. Agriculture was their main occupation as well as their subsidiary occupation. Their average annual household income and expenditure were 113,845.7 and 55,073.4 baht, respectively. Most respondents were not social group members and the average size of land holding was 8.6 rai. Most respondents (81.0%) had been born in the present area, and their resettled period was 50.3 years. Most of them received information about community forestry, believed in the community leader at a high level, had knowledge of the community at a high level and utilized community forest (70.9%).

Participation in the management of community forest was at the moderate level. Factors affecting the participation in management of community forest were main occupation, household income, social group membership, receiving community forest information, believing in the community leader and community forest utilization. Hence, the related agencies should arrange relevant training courses to provide the knowledge and to encourage the targeted group to be conscious of forest resource conservation in order to raise their awareness of community forest values.

**Keywords:** participation, community forest

## บทคัดย่อ

ในการศึกษาครั้งนี้วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาถึงข้อมูลทางเศรษฐกิจ สังคม ข้อมูลทั่วไป ระดับการมีส่วนร่วม และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านโนนหินผิง เก็บข้อมูลโดยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 189 คน นำข้อมูลวิเคราะห์หาค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานโดยใช้ t-test และ F-test ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

ผลการศึกษาพบว่าราษฎรกลุ่มตัวอย่าง เป็นเพศหญิงร้อยละ 50.8 มีอายุเฉลี่ย 55.1 ปี มีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาร้อยละ 68.3 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.6 คน มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก ส่วนใหญ่มีอาชีพรอง มีรายได้และรายจ่ายเฉลี่ยต่อปี เท่ากับ 113,845.7 บาท และ 55,073.4 บาท ตามลำดับ ส่วนใหญ่ไม่ใช่นักสมาชิกรวมกลุ่มทางสังคม มีขนาดพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 8.6 ไร่ เกิดในหมู่บ้านนี้ร้อยละ 81.0 มีระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานเฉลี่ย 50.3 ปี ส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน มีความเชื่อถือในตัวผู้นำป่าชุมชนอยู่ในระดับมาก มีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนอยู่ในระดับมาก และมีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนร้อยละ 70.9

การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนแห่งนี้ ได้แก่ อาชีพหลัก รายได้รวมของครัวเรือน การเป็นสมาชิกทางสังคม การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน ความเชื่อถือในตัวผู้นำป่าชุมชน และการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดฝึกอบรมเพื่อให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ราษฎรจะได้ตระหนักเห็นคุณค่าของป่าชุมชน

**คำสำคัญ:** การมีส่วนร่วม ป่าชุมชน

## คำนำ

ปัญหาการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรชนบทที่มากขึ้นไปในประเทศไทยเป็นปัญหาที่มีความต่อเนื่องและมีความรุนแรงเพิ่มขึ้นทุกขณะ ในช่วงเวลาที่ผ่านมามีการพัฒนาประเทศและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เป็นไปอย่างรวดเร็ว มีการใช้ทรัพยากรต่างๆ เป็นวัตถุดิบเพื่อการผลิตจำนวนมากโดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ที่ถูกใช้เกินกว่าศักยภาพที่มีในรูปแบบต่างๆ เพื่อเป็นวัตถุดิบในการผลิตจำนวนมาก ทั้งการบุกรุกแผ้วถางเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าไม้เพื่อทำเกษตรกรรม ปัจจุบันพื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยคงเหลืออยู่เพียงร้อยละ 33.56 ของเนื้อที่ประเทศ (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช, 2554) จากปัญหาดังกล่าวต้องมีการแก้ไขปัญหาย่างเร่งด่วน ประกอบกับการพัฒนาทางการเมืองทำให้เกิดแนวคิดใหม่ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในรูปแบบของ

การมีส่วนร่วมตามแนวทางประชาธิปไตย (public participation) ที่มีการปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินการจากเดิมที่ให้รัฐมีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติเพียงฝ่ายเดียว เป็นการกระจายอำนาจให้ราษฎรและองค์กรชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เช่น ให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมกับพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายในการดูแลคุ้มครองบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ (กรมป่าไม้, 2553) ในการดำเนินงานจัดการป่าชุมชน ไพศาล (2551) กล่าวว่า ควรยึดหลักให้คนอยู่ร่วมกับป่าอย่างพึ่งพิงและใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ด้วยการสนับสนุนให้คนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา สร้างความร่วมมือระหว่างภาคประชาชนกับภาครัฐให้มากขึ้น ซึ่งชุมชนย่อมทราบปัญหาและความต้องการของชุมชนในการดำเนินชีวิตที่เกื้อกูลกันระหว่างป่าและชุมชนท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

ราษฎรจากบ้านนา หมู่ที่ 3 บ้านโนน หมู่ที่ 4 และบ้านสวนผึ้ง หมู่ที่ 5 ตำบลดงบัง อำเภอบางขัน

จังหวัดปราจีนบุรี ได้เริ่มก่อตั้งป่าชุมชนเมื่อปี พ.ศ. 2539 ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 ได้รับการจัดตั้งเป็นป่าชุมชนจากกรมป่าไม้ โดยแบ่งพื้นที่ป่าเพื่อการจัดการป่าชุมชนออกเป็น 3 แปลง คือแปลงที่ 1 ในนามป่าชุมชนบ้านนา หมู่ที่ 3 แปลงที่ 2 ป่าชุมชนบ้านหัวหิน (ปัจจุบันชื่อบ้านโนน) หมู่ที่ 4 และแปลงที่ 3 ป่าชุมชนบ้านผึ้ง (ปัจจุบันชื่อบ้านสวนผึ้ง) หมู่ที่ 5 เนื้อที่ดำเนินการป่าชุมชนแต่ละ 50 ไร่ ซึ่งแต่ละหมู่บ้านมีลักษณะการจัดการป่าชุมชนที่แตกต่างกันออกไป (องค์การบริหารส่วนตำบลคงบัง, 2551) ต่อมารายชื่จากทั้ง 3 ได้ประชาคมร่วมกันขอจัดตั้งป่าชุมชนบ้านโนนหินผึ้งขึ้นอีกครั้งในปี พ.ศ. 2551 และได้รับอนุมัติจากกรมป่าไม้ ตามหนังสือกรมป่าไม้ที่ ทส 1605.203/13529 ลงวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2551 โดยมีความประสงค์ที่จะรวมป่าชุมชนจากทั้ง 3 หมู่บ้าน เป็นป่าชุมชนผืนเดียว มีการดำเนินงานและทำกิจกรรมร่วมกันมีคณะกรรมการป่าชุมชนจากทั้ง 3 หมู่บ้าน เป็นคณะกรรมการกลางและคัดเลือกประธานป่าชุมชนเป็นแกนนำในการดำเนินงาน มีอำนาจและหน้าที่ในการจัดการป่าชุมชน เดิมกรมป่าไม้กำหนดให้มีป่าชุมชนหนึ่งผืนป่าต่อหนึ่งหมู่บ้านเท่านั้น แต่ปัจจุบันเห็นว่าป่าชุมชนในหนึ่งผืนป่าไม่สามารถแบ่งขอบเขตผืนป่าให้เป็นแต่ละหมู่บ้านได้ จึงให้มีการจัดการป่าชุมชนในภาพรวมมีหลายหมู่บ้านดำเนินงานร่วมกันได้ โดยให้กำนันเป็นผู้ยื่นคำขออนุญาตจัดตั้งป่าชุมชน (กรมป่าไม้, 2553)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรท้องถิ่นในการจัดการป่าชุมชนบ้านโนนหินผึ้ง จังหวัดปราจีนบุรี ที่ผลักดันหรือกระตุ้นทำให้ราษฎรท้องถิ่นเห็นความสำคัญของป่าชุมชน รวมทั้งระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ซึ่งป่าชุมชนบ้านโนนหินผึ้งเป็นป่าผืนสุดท้ายที่คงเหลืออยู่ของหมู่บ้าน ที่มีการดำเนินงานและใช้ประโยชน์ร่วมกันทั้ง 3 หมู่บ้าน จนประสบความสำเร็จด้วยดี (สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 9 สาขาปราจีนบุรี, 2552)

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลทางเศรษฐกิจสังคมและข้อมูลทั่วไป ระดับการมีส่วนร่วม และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรท้องถิ่นในการจัดการป่าชุมชนบ้านโนนหินผึ้ง จังหวัดปราจีนบุรี

โดยมีสมมติฐานในการศึกษาวิจัย ดังนี้ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก อาชีพรอง รายได้รวมของครัวเรือน การเป็นสมาชิกทางสังคม ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน ขนาดการถือครองที่ดิน ความเชื่อถือในตัวผู้นำป่าชุมชน การมีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน และการได้รับประโยชน์จากป่าชุมชน ที่แตกต่างกันทำให้ราษฎรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านโนนหินผึ้งแตกต่างกัน

## อุปกรณ์และวิธีการ

### การเก็บรวบรวมข้อมูล

ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลกับประชากรกลุ่มตัวอย่าง คือ หัวหน้าหรือตัวแทนครัวเรือน ของราษฎรท้องถิ่นที่อาศัยรอบพื้นที่ป่าชุมชนบ้านโนนหินผึ้ง ทั้ง 3 หมู่บ้าน คือ บ้านนา หมู่ที่ 3 บ้านโนน หมู่ที่ 4 และบ้านสวนผึ้ง หมู่ที่ 5 ตำบลคงบัง อำเภอบางขัน จ.ปราจีนบุรี ช่วงเวลาในการเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนกันยายน - พฤศจิกายน พ.ศ. 2554

### การสร้างแบบสัมภาษณ์

การออกแบบสัมภาษณ์งานวิจัย ได้แบ่งคำถามออกเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทางเศรษฐกิจสังคมและข้อมูลทั่วไป ตอนที่ 2 เป็นคำถามวัดความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน และตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชน จากนั้นทำการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (content validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วทำการปรับแก้แบบสัมภาษณ์ จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์ที่ได้ไปทำการทดสอบ (pre-test) กับกลุ่มตัวอย่างในหมู่บ้าน บ้านเนินบาก หมู่ที่ 6

ตำบลลงบัง อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 30 ชุด เพื่อตรวจสอบความเชื่อมั่น (reliability) ส่วนคำถามเกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนและความเชื่อถือในผู้นำป่าชุมชน ใช้วิธีของ Kuder - Richardson 20 โดยใช้สูตร KR - 20 (วัฒนา, 2547) ได้ค่า KR - 20 เท่ากับ 0.73 และ 0.75 ตามลำดับ

### ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้คือ ราษฎรท้องถิ่นที่อาศัยรอบพื้นที่ป่าชุมชน บ้านโนนหินผึ่ง มีจำนวน 368 ครัวเรือน คำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของ Krejcie และ Morgan (Krejcie and Morgan, 1970) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 189 ครัวเรือน จากนั้นนำไปคำนวณหาจำนวนครัวเรือนตัวอย่างของแต่ละหมู่บ้าน โดยใช้สูตรการกระจายตามสัดส่วน (สุมงข, 2526) ได้จำนวนครัวเรือนตัวอย่างที่ศึกษาในหมู่บ้านต่างๆ ดังนี้ บ้านนา บ้านโนน และบ้านสวนผึ่ง จำนวน 76 ครัวเรือน 66 ครัวเรือน และ 47 ครัวเรือน ตามลำดับ

### การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้อาจการสัมภาษณ์จำนวน 189 ชุด มาลงรหัสและป้อนข้อมูลที่ได้อาจการศึกษาลงในคอมพิวเตอร์ เพื่อคำนวณค่าต่างๆ ดังนี้

1. ความเชื่อถือในผู้นำป่าชุมชนมีคำถาม 10 ข้อ มีการให้คะแนนดังนี้ ตอบใช่ ได้ 1 คะแนน ตอบไม่ใช่

ได้ 0 คะแนน และใช้ค่าเฉลี่ยในการแบ่งค่าความเชื่อถือในตัวผู้นำ โดยถ้าได้คะแนนมากกว่าค่าเฉลี่ย ถือว่ามีระดับความเชื่อถือสูง ถ้าได้คะแนนน้อยกว่าค่าเฉลี่ย ถือว่ามีระดับความเชื่อถือต่ำ

2. ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน มีคำถาม 10 ข้อ มีการให้คะแนนดังนี้ ตอบถูก ได้ 1 คะแนน ตอบผิด ได้ 0 คะแนน และใช้ค่าเฉลี่ยในการแบ่งระดับความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน กล่าวคือถ้าได้คะแนนมากกว่าค่าเฉลี่ย ถือว่ามีระดับความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนสูง ถ้าได้คะแนนน้อยกว่าค่าเฉลี่ย ถือว่ามีระดับความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนต่ำ

3. การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 5 ด้าน คือ 1) การมีส่วนร่วมในการวางแผนที่เกี่ยวกับการดำเนินงานป่าชุมชน 2) การมีส่วนร่วมในการนำแผนการดำเนินงานไปปฏิบัติ 3) การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์จากป่าชุมชน 4) การมีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านป่าชุมชน และ 5) การมีส่วนร่วมในการกำกับติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน แต่ละด้านมีข้อย่อยอีกด้านละ 4 ข้อ รวมมีคำถามทั้งหมด 20 ข้อ โดยมีหลักเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้ ถ้าตอบเคยมีส่วนร่วมโดยสมัครใจ ได้ 2 คะแนน ตอบเคยมีส่วนร่วมโดยไม่สมัครใจ ได้ 1 คะแนน และถ้าตอบไม่เคยมีส่วนร่วม ได้ 0 คะแนน

การแบ่งระดับคะแนนรวมในแต่ละด้าน ของการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 3 ระดับโดยคำนวณค่าความกว้างของอันตรภาคชั้นของคะแนน ดังนี้

$$\text{อันตรภาคชั้น} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} = \frac{8 - 0}{3} = 2.67$$

ระดับคะแนน 0 - 2.67 มีระดับการมีส่วนร่วมน้อย  
ระดับคะแนน 2.68 - 5.34 มีระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง  
ระดับคะแนน 5.35 - 8.00 มีระดับการมีส่วนร่วมมาก

และการแบ่งระดับคะแนนโดยภาพรวมทุกด้านของการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 3 ระดับ โดยคำนวณค่าความกว้างของอันตรภาคชั้นของคะแนน ดังนี้

$$\text{อันตรภาคชั้น} = \frac{\text{คะแนนรวมทุกด้านสูงสุด} - \text{คะแนนรวมทุกด้านต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} = \frac{40 - 0}{3} = 13.33$$

ระดับคะแนน 0 - 13.33 มีระดับการมีส่วนร่วมน้อย ระดับคะแนน 13.34 - 26.66 มีระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง ระดับคะแนน 26.67 - 40.00 มีระดับการมีส่วนร่วมมาก

ข้อมูลทางเศรษฐกิจสังคมและข้อมูลทั่วไป ความเชื่อถือในตัวผู้นำป่าชุมชน ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน คำนวณหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามโดยใช้ t-test กับตัวแปรอิสระที่แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม และใช้ F-test กับตัวแปรอิสระที่แบ่งออกตั้งแต่ 3 กลุ่มขึ้นไป โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติไว้ที่ 0.05

## ผลและวิจารณ์

### สภาพทางสังคมเศรษฐกิจและข้อมูลทั่วไป

จากการศึกษาพบว่าราษฎรกลุ่มตัวอย่าง เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 50.8 และเพศชายร้อยละ 49.2 มีอายุมากกว่า 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 35.4 รองลงมา มีอายุ 51 - 60 ปี ร้อยละ 25.4 อายุ 41 - 50 ปี และน้อยกว่าหรือเท่ากับ 40 ปี จำนวนเท่ากันร้อยละ 19.6 โดยมีอายุต่ำสุด 25 ปี สูงสุด 88 ปี และมีอายุเฉลี่ย 55.1 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษา ร้อยละ 68.3 รองลงมาจบการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น กับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือ ปวช. ปริญญาตรีและอนุปริญญาหรือ ปวส. คิดเป็นร้อยละ 12.7, 5.3 และ 1.1 ตามลำดับ มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 3 - 4 คน คิดเป็นร้อยละ 49.2 รองลงมา มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 1 - 2 คน และตั้งแต่ 5 คน ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 26.5 และร้อยละ 24.3 ตามลำดับ โดยมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนต่ำสุด 1 คน สูงสุด 9 คน และเฉลี่ย 3.6 คน ภูมิถิ่นอาศัยของราษฎรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เกิดในหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 81.0 และย้ายมาจากที่อื่นร้อยละ 19.0 มีขนาดการถือครองที่ดินมากกว่า 10.0 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 30.7 รองลงมาได้แก่ ขนาดการถือครองที่ดิน 1.1 - 5.0 ไร่

ร้อยละ 24.3 ขนาดการถือครองที่ดินน้อยกว่าหรือเท่ากับ 1 ไร่ ร้อยละ 21.7 มีขนาดการถือครองที่ดิน 5.1 - 10.0 ไร่ ร้อยละ 14.3 และไม่มีพื้นที่ถือครอง ร้อยละ 9.0 โดยมีขนาดการถือครองที่ดินมากที่สุด 72 ไร่ และเฉลี่ย 8.6 ไร่ต่อครัวเรือน ราษฎรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอาชีพด้านเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 40.7 รองลงมาได้แก่อาชีพรับจ้าง และอาชีพอื่นๆ ซึ่งได้แก่อาชีพหาของป่า เลี้ยงสัตว์ ค้าขายและรับราชการคิดเป็นร้อยละ 39.7 และร้อยละ 19.6 ตามลำดับและมีอาชีพรองร้อยละ 65.6 รายได้ของครัวเรือนต่อปีในรอบปีที่ผ่านมาพบว่ามีรายได้ 50,001 - 100,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 40.2 รองลงมา มีรายได้มากกว่า 100,000 บาท และน้อยกว่าหรือเท่ากับ 50,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 38.1 และร้อยละ 21.7 ตามลำดับ โดยมีรายได้เฉลี่ย 113,845.7 บาท ต่ำสุด 1,000 บาท สูงสุด 650,000 บาท และรายจ่ายของครัวเรือนต่อปีในรอบปีที่ผ่านมาพบว่ามีรายจ่าย 30,001 - 60,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 34.4 รองลงมา มีรายจ่ายน้อยกว่าหรือเท่ากับ 30,000 บาท และมากกว่า 60,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 33.3 และร้อยละ 32.3 ตามลำดับ โดยมีรายจ่ายต่อครัวเรือนเฉลี่ย 55,073.4 บาท ต่ำสุด 700 บาท สูงสุด 250,000 บาท สภาพทางการเงินในรอบปีที่ผ่านมา ส่วนใหญ่มีเงินออม คิดเป็นร้อยละ 48.7 รองลงมาได้แก่ มีหนี้สินและมีรายได้พอดีกับรายจ่าย คิดเป็นร้อยละ 33.3 และร้อยละ 18.0 ตามลำดับ ราษฎรกลุ่มตัวอย่างได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน คิดเป็นร้อยละ 91.0 ส่วนใหญ่รู้จักประธานป่าชุมชนและคณะกรรมการป่าชุมชน คิดเป็นร้อยละ 91.0 ทราบข้อมูลการดำเนินงานจัดการป่าชุมชนของประธานและคณะกรรมการ คิดเป็นร้อยละ 84.7 ราษฎรมีความเชื่อถือในตัวผู้นำป่าชุมชนอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 50.8 และทราบว่าป่าชุมชนบ้านโนนหินผิงเคยได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดป่าชุมชนดีเด่นระดับภาค จากกรมป่าไม้ร่วมกับบริษัทผลิตไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้งค์ มหาชนจำกัด ร้อยละ 66.1 ราษฎรเคยเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนคิดเป็นร้อยละ 70.9 ส่วนใหญ่ราษฎรไม่เคยเข้าร่วมรับการฝึกอบรมดูงาน

ต่างๆ ที่ราชการหรือหน่วยงานอื่นๆ จัดขึ้นที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรป่าไม้ ร้อยละ 75.1 และพบว่าราษฎรส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ร้อยละ 82.5

### ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน

จากการศึกษาพบว่าราษฎรกลุ่มตัวอย่างตอบคำถามได้คะแนนต่ำสุด 5 คะแนน ได้คะแนนสูงสุด 10 คะแนน และเฉลี่ย 9.58 คะแนน แสดงว่าโดยรวมมีระดับความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 69.3 และในระดับต่ำร้อยละ 30.7 ราษฎรกลุ่มตัวอย่างตอบคำถามเกี่ยวกับป่าชุมชนถูกมากที่สุดจำนวน 2 ข้อ ดังนี้ “ป่าชุมชน” คือป่าที่ประชาชนรักษาไว้เพื่อประโยชน์ของชุมชน และ “ป่าชุมชน” สามารถจัดให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ จำนวนเท่ากันคิดเป็นร้อยละ 99.5 รองลงมาที่ราษฎรตอบคำถามถูก คือ ราษฎรในชุมชนสามารถเข้าไปจับจองที่ดินในเขตป่าชุมชนได้ การป้องกันไฟป่าเป็นส่วนหนึ่งของการรักษาป่าชุมชน การดูแลป่าชุมชนที่ได้ผลคือการให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าด้วย และการรักษาป่าชุมชนเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐเท่านั้น คิดเป็นร้อยละ 98.9, 98.4, 97.9 และ 95.8 ตามลำดับ และราษฎรตอบคำถามถูกน้อยที่สุด คือคำถาม หากคนในชุมชนลักลอบตัดไม้ในเขตป่าชุมชนจะไม่มีผลกระทบ คิดเป็นร้อยละ 87.8

### การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน

โดยภาพรวมราษฎรกลุ่มตัวอย่าง มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง ( $\bar{X} = 25.74$ ; S.D. 10.61) เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมเป็นรายด้านพบว่า ราษฎรกลุ่มตัวอย่าง มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนอยู่ในระดับมาก 2 ด้านได้แก่ การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์จากป่าชุมชน ( $\bar{X} = 6.68$ ; S.D. 2.24) และการมีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านป่าชุมชน ( $\bar{X} = 6.46$ ; S.D. 2.39) และ

อีก 3 ด้านมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง คือ การมีส่วนร่วมในการกำกับติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน ( $\bar{X} = 4.90$ ; S.D.2.90) การมีส่วนร่วมในการนำแผนการดำเนินงานไปปฏิบัติ ( $\bar{X} = 4.34$ ; S.D. 2.52) และการมีส่วนร่วมในการวางแผนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานป่าชุมชน ( $\bar{X} = 3.36$ ; S.D. 3.40)

### ผลการทดสอบสมมติฐาน

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชนบ้านโนนหินผิง จังหวัดปราจีนบุรี ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ได้แก่ อาชีพหลัก รายได้รวมของครัวเรือน การเป็นสมาชิกทางสังคม การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน ความเชื่อถือในตัวผู้นำป่าชุมชนและการได้รับประโยชน์จากป่าชุมชน ซึ่งเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชนบ้านโนนหินผิง จังหวัดปราจีนบุรี ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพรอง ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน ขนาดการถือครองที่ดินและการมีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ (Table 1)

จาก Table 1 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรท้องถิ่นในการจัดการป่าชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

อาชีพหลัก จากการทดสอบสมมติฐานพบว่า ราษฎรที่มีอาชีพหลักต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 เมื่อทำการทดสอบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยวิธีการของ Scheffe' ได้แบ่งอาชีพหลักของราษฎรกลุ่มตัวอย่าง เป็น 3 กลุ่ม คือ อาชีพเกษตรกรกรรม รับจ้าง และอื่นๆ (หาของป่า เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย และรับราชการ) พบว่า ราษฎรที่มีอาชีพหลักเกษตรกรกรรมมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนมากกว่าอาชีพอื่นๆทั้งนี้เนื่องจากเป็นอาชีพที่มีช่วงเวลาดำเนินงานตามฤดูกาล ทำให้มีช่วงเวลาที่เข้าร่วมในการจัดการป่าชุมชนได้มากกว่าอาชีพอื่นๆ



**Table 1** Factors affecting participation of local people in the management of Ban Noon Hin Pheung Community Forest.

| Independent variable                     | t-value              | F-value             |
|------------------------------------------|----------------------|---------------------|
| 1. Gender                                | 1.592 <sup>ns</sup>  |                     |
| 2. Age                                   |                      | 1.921 <sup>ns</sup> |
| 3. Educational level                     |                      | 0.498 <sup>ns</sup> |
| 4. Main occupation                       |                      | 3.562*              |
| 5. Subsidiary occupation                 | 0.704 <sup>ns</sup>  |                     |
| 6. Household income                      |                      | 7.392*              |
| 7. Social group membership               | 6.737*               |                     |
| 8. Resettlement period                   |                      | 0.845 <sup>ns</sup> |
| 9. Community forest information received | -5.652*              |                     |
| 10. Size of land holding                 |                      | 0.318 <sup>ns</sup> |
| 11. Believing in community leader        | -3.936*              |                     |
| 12. Knowledge about community forest     | -0.485 <sup>ns</sup> |                     |
| 13. Community forest utilization         | -3.498*              |                     |

**Remarks:** \* Significant at 0.05 level; <sup>ns</sup> Not Significant at 0.05 level

รายได้รวมของครัวเรือน จากการทดสอบสมมติฐานพบว่า รายครัวที่มีรายได้ต่อครัวเรือนต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 เมื่อทำการทดสอบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยวิธีการของ Scheffe' โดยแบ่งรายได้ของครัวเรือนของรายครัวกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่ม คือ รายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ 50,000 บาท รายได้ 50,001 - 100,000 บาท และรายได้มากกว่า 100,000 บาท พบว่ารายครัวที่มีรายได้ต่อครัวเรือน 50,001 - 100,000 บาทมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนมากกว่ารายครัวที่มีรายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ 50,000 บาท

การเป็นสมาชิกทางสังคม จากการทดสอบสมมติฐานพบว่า การเป็นสมาชิกทางสังคมต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 แบ่งการเป็นสมาชิกทางสังคมออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เป็นและไม่เป็นสมาชิกทางสังคม พบว่า กลุ่มที่เป็นสมาชิกทางสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนมากกว่ากลุ่มที่ไม่เป็นสมาชิกทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพิชัยและดิษฐ์ (2544) ที่พบว่าตำแหน่งทางสังคม/สถานภาพทางสังคมเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน

การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน จากการทดสอบสมมติฐานพบว่า รายครัวได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชนต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 โดยแบ่งกลุ่มการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ เคยและไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน พบว่า กลุ่มที่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน มีส่วนร่วมมากกว่ากลุ่มที่ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของ บำรุง (2545) และชุดิสร (2549) ที่พบว่า การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม เนื่องจากรายครัวกลุ่มที่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารมีความรู้และเข้าใจถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากป่าชุมชน จึงทำให้มีส่วนร่วมมากกว่ารายครัวกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสาร

ความเชื่อถือในตัวผู้นำป่าชุมชน จากการทดสอบสมมติฐานพบว่า รายครัวมีความเชื่อถือในตัวผู้นำป่าชุมชนต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 โดยแบ่งกลุ่มความเชื่อถือในตัวผู้นำป่าชุมชน ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ความเชื่อถือในตัวผู้นำป่าชุมชนมากและความเชื่อถือ

ในตัวผู้นำป่าชุมชนน้อย พบว่า กลุ่มที่ความเชื่อถือในตัวผู้นำป่าชุมชนมาก มีส่วนร่วมมากกว่ากลุ่มที่มีความเชื่อถือในตัวผู้นำป่าชุมชนน้อย ทั้งนี้เนื่องจากราษฎรเห็นความจริงใจและความตั้งใจในการปฏิบัติงานจนป่าชุมชนประสบความสำเร็จได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดป่าชุมชนดีเด่นระดับภาค ก่อเกิดความรู้สึกศรัทธาในตัวผู้นำป่าชุมชน จึงทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน

การได้รับประโยชน์จากป่าชุมชน จากการทดสอบสมมติฐานพบว่า ราษฎรได้รับประโยชน์จากป่าชุมชนต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 โดยแบ่งกลุ่มการได้รับประโยชน์จากป่าชุมชนออกเป็น 2 กลุ่มคือ เคยได้รับประโยชน์จากป่าชุมชน และไม่เคยได้รับประโยชน์จากป่าชุมชน พบว่า กลุ่มที่เคยได้รับประโยชน์จากป่าชุมชนมีส่วนร่วมมากกว่ากลุ่มที่ไม่เคยได้รับประโยชน์จากป่าชุมชน สอดคล้องกับ ณัฐพล (2548) ซึ่งพบว่าประโยชน์ทางตรงและทางอ้อมจากป่าชุมชนมีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

## สรุป

จากการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรท้องถิ่นในการจัดการป่าชุมชนบ้านโนนหินผิง จังหวัดปราจีนบุรี พบว่า ราษฎรกลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิง ร้อยละ 50.8 มีอายุเฉลี่ย 55.1 ปี ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 68.3 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.6 คน มีสถานภาพสมรสแล้ว ร้อยละ 62.4 มีอาชีพหลักเกษตรกร ร้อยละ 40.7 มีอาชีพรอง ร้อยละ 65.6 มีรายได้เฉลี่ย 113,845.7 บาทต่อครัวเรือน มีรายจ่ายเฉลี่ย 55,073.4 บาท มีเงินออม ร้อยละ 48.7 ไม่ได้เป็นสมาชิกทางสังคม/ตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม ร้อยละ 70.4 ส่วนใหญ่ราษฎรกลุ่มตัวอย่างเกิดในหมู่บ้านนี้ คิดเป็นร้อยละ 81.0

มีการถือครองที่ดินเฉลี่ย 8.6 ไร่ การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชนและรู้จักประธานป่าชุมชนและคณะกรรมการป่าชุมชนมีจำนวนเท่ากัน คือ ร้อยละ 91.0 มีความเชื่อถือในตัวผู้นำป่าชุมชนอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 50.8 และทราบว่าป่าชุมชนเคยได้รับรางวัล คิดเป็นร้อยละ 66.1 ราษฎรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยเข้าไปใช้ประโยชน์ ร้อยละ 70.9 ไม่เคยเข้าร่วมรับการฝึกอบรมเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ ร้อยละ 75.1 และไม่เป็นสมาชิกกลุ่มเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ คิดเป็นร้อยละ 82.5 ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนพบว่า ราษฎรกลุ่มตัวอย่างได้คะแนนต่ำสุด 5 คะแนน ได้คะแนนสูงสุด 10 คะแนน และเฉลี่ย 9.58 คะแนน มีระดับความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนสูง ร้อยละ 69.3 และในระดับต่ำ ร้อยละ 30.7

การมีส่วนร่วมในภาพรวมของราษฎรกลุ่มตัวอย่างพบว่า มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมเป็นรายด้านพบว่า ราษฎรกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์จากป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านป่าชุมชนอยู่ในระดับมาก และในด้านส่วนการมีส่วนร่วมในการกำกับติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในการนำแผนการดำเนินงานไปปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมในการวางแผนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานป่าชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชนที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ได้แก่ อาชีพหลัก รายได้รวมของครัวเรือน การเป็นสมาชิกของสังคม การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน ความเชื่อถือในตัวผู้นำป่าชุมชน และการได้รับประโยชน์จากป่าชุมชน ซึ่งเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชนที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ได้แก่ เพศ อายุ



ระดับการศึกษา อาชีพครอง ระยะเวลาใน การตั้งถิ่นฐาน ขนาดการถือครองที่ดินและการมีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้มีดังนี้

1. จากการศึกษาพบว่าราษฎรส่วนใหญ่ร้อยละ 75.1 ไม่เคยเข้าร่วมรับการฝึกอบรมตามความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนหรือองค์ความรู้ที่หน่วยงานราชการป่าไม้ ดังนั้นหน่วยงานราชการควรเข้ามาส่งเสริมให้ราษฎรได้เข้ารับการฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนหรือการศึกษาความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ เพื่อให้ได้รับความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และมีเครือข่ายเกี่ยวกับป่าชุมชนเพิ่มขึ้น

2. จากการศึกษาพบว่าราษฎรส่วนใหญ่ร้อยละ 70.9 ที่ได้รับผลประโยชน์จากป่าชุมชนมาก มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนมาก เช่น การเข้าไปหาพืชผัก เห็ด สมุนไพร ฟืน ทั้งจากการเข้าไปหาเองเพื่อใช้ในครัวเรือนหรือการได้รับจากเพื่อนบ้านและจากการซื้อมา ดังนั้นควรมีการส่งเสริมให้ราษฎรได้มีความรู้ในการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างถูกต้อง เหมาะสม เพื่อให้ราษฎรเห็นคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับจากป่าชุมชนอย่างแท้จริง

3. จากการศึกษาพบว่าราษฎรส่วนใหญ่ร้อยละ 70.4 ไม่ได้เป็นสมาชิกทางสังคม มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนน้อยกว่าราษฎรที่เป็นสมาชิกทางสังคม ทั้งนี้เนื่องจากการมีสถานภาพทางสังคมที่น้อยกว่า โอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมจึงน้อยกว่าตามไปด้วย ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐจึงควรส่งเสริมให้ความรู้ด้านการจัดการป่าชุมชนให้เพิ่มมากยิ่งขึ้น โดยให้ความรู้กับราษฎรที่เป็นสมาชิกทางสังคมที่มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนในระดับสูงอยู่แล้ว เช่น ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. สมาชิกสภาตำบล กลุ่มสมาชิกต่างๆ

และผู้นำป่าชุมชน เพื่อช่วยแนะนำและถ่ายทอดความรู้ไปสู่ชาวบ้าน เป็นการส่งเสริมให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแล รักษาป่าของชุมชน ได้อีกวิธีการหนึ่ง

ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องของป่าและผลผลิตในป่าชุมชน เพื่อนำมาใช้ในการวางแผนการจัดการป่าชุมชนอย่างถูกต้องตามหลักการอนุรักษ์ต่อไป

## คำนิยม

ผู้วิจัยขอขอบคุณ อาจารย์ ดร.นิศยา เมี้ยนมิตร ที่ให้คำแนะนำงานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และขอขอบคุณราษฎรท้องถิ่นที่อาศัยรอบพื้นที่ป่าชุมชนบ้านโนนหินผึ้ง จำนวน 3 หมู่บ้าน คือ บ้านนา หมู่ที่ 3 บ้านโนน หมู่ที่ 4 และบ้านสวนผึ้ง หมู่ที่ 5 ตำบลดงบัง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบึงสามพัน ที่ได้อนุญาตให้ข้อมูลและอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลวิจัย

## เอกสารและสิ่งอ้างอิง

- กรมป่าไม้. 2553. การส่งเสริมการจัดการป่าชุมชน. สำนักจัดการป่าชุมชน กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ.
- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. 2554. ข้อมูลสถิติกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ปี 2553. สำนักแผนงานและสารสนเทศ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, กรุงเทพฯ.
- ชุดิสร่า ปะภิระดัง. 2549. การมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชนดงใหญ่ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ณัฐพล จันทะแจ้ง. 2548. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านแม่ลาด ตำบลแม่กระลา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- บำรุง แสงพันธุ์. 2545. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชนเขาชะอม อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พิชัย เอกศิริพงษ์ และ ดิศจี ไสลดเพชร. 2544. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนกรณีศึกษา ชุมชนบ้านหลุง ตำบลสระจรเข้ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา. ส่วนป่าชุมชน สำนักส่งเสริมการปลูกป่า กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ.
- ไพศาล จันทรภักดี. 2551. เอกสารสรุปสัมมนาระดับชาติ ป่าชุมชน ความมั่นคงแห่งชีวิตท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงและภาวะโลกร้อน. โดยแผนงานสนับสนุนความร่วมมือในประเทศไทย ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งประเทศไทย ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก, บริษัทดูมายเบส จำกัด, กรุงเทพฯ.
- วัฒนา สุนทรชัย. 2547. มาตรวัดความน่าเชื่อถือหรือความตรง (reliability) ของแบบวัด. แหล่งที่มา : <http://tulip.bu.ac.th/wathna.s/reliability.htm>. 20 มิถุนายน 2554.
- ศุภงกษ จงมีกร. 2526. สถิติวิเคราะห์สำหรับงานวิจัยด้านสังคมศาสตร์. ภาควิชาสถิติ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ ที่ 9 สาขาปราจีนบุรี. 2552. รายงานสรุปผลการปฏิบัติงาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2552. 25 น.
- องค์การบริหารส่วนตำบลดงบัง. 2551. สมุนไพรธรรมชาติ อมตะนิรันดร์กาลคู่คุณ เอกสารประกอบการดำเนินการป่าชุมชน ประจำปี 2549. 25 น.
- Krejcie, R.V and D.W, Morgan. 1970. Determining sample size for research activities. *Education and Psychological Measurement* 30:607 - 610.
-